

Samarbetsprogram för **social- och hälsopolitik** 2025–2030

Vägen mot Vision 2030

Innehåll

Förord	3
Inledning	5
Bakgrund	7
Mål 1: Nordens välfärdsordningar ska vara hållbara, av hög kvalitet, säkra för både patienter och omsorgstagare och tillgängliga för alla	9
Mål 2: Norden ska främja god fysisk och psykisk hälsa, välbefinnande och livskvalitet för alla	12
Mål 3: De nordiska samhällena ska rymma och inkludera alla	14
Samarbete om EU-frågor och internationella frågor	17
Samarbetsprogrammets utvärdering	18
Om den här publikationen	19

Den här publikationen finns även som en webbtillgänglig online-version:
<https://pub.norden.org/politiknord2024-742>

Förord

Jakob Forssmed
Socialminister, Sverige

Karen Ellemann
Generalsekreterare,
Nordiska ministerrådet

År 2019 antog de nordiska statsministrarna Vår Vision om att Norden år 2030 ska vara världens mest hållbara och integrerade region. Statusuppföljningen av arbetet med visionen från 2023 visar bland annat att vi är på god väg mot en socialt hållbar region präglad av god hälsa, hög sysselsättning, högt förtroende och låg brottslighet.

Det finns dock fortfarande ett antal utmaningar som måste hanteras om Norden ska nå hela vägen. Social- och hälsopolitiken spelar en viktig roll i hanteringen av dessa utmaningar och tillvaratagandet av nya möjligheter.

Sedan visionen antogs har världen förändrats. Vi har genomlevt den största pandemin i modern tid, krig har uppstått i Europa, inflationen i de nordiska länderna har ökat och särskilt mat- och energipriserna har stigit till nivåer som påverkar invånarna varje dag. Samtidigt har vi en demografisk utveckling präglad av en växande befolkning som blir allt äldre.

Som en följd av detta ser vi ett Norden där det finns risk för att vissa målgrupper och områden drabbas särskilt hårt av dessa globala förändringar.

Den åldrande befolkningen kommer i allt högre grad utmana hälso- och välfärdssystemen när fler behöver stöd, samtidigt som arbetskraften och andelen unga i befolkningen minskar. Särskilt glesbefolkade områden är och kommer att fortsätta att vara hårt drabbade.

Trycket på hälso- och välfärdssystemen kombinerat med den ökade inflationen riskerar att skapa ökad social- och hälsomässig ojämlikhet i Norden. Det krävs extra insatser för att säkerställa att alla har lika tillgång till välfärdsordningarna och har lika möjlighet att leva sunda och goda liv.

Detta är bara några av de övergripande utmaningarna inom hälso- och socialområdet som de nordiska samhällena står inför. Men lyckligtvis står vi också inför en bred palett av möjliga lösningar, särskilt om vi arbetar nära tillsammans.

I det nordiska samarbetsprogrammet för social- och hälsopolitik adresserar vi därför dessa frågor, och det är vår ambition att de kommande treåriga arbetsplanerna ska fokusera målinriktat på insatser som kan bidra till att hantera och minska omfattningen av dessa utmaningar.

God läsning!

Jakob Forssmed
Socialminister, Sverige

Karen Ellemann
Generalsekreterare, Nordiska
ministerrådet

Inledning

Samarbetsprogrammet för social- och hälsopolitik beskriver politiska prioriteringar och målsättningar för perioden 2025–2030.

Att säkerställa lika tillgång för alla till välfärdstjänster och konsolidera den universella välfärdsmodellen; att förebygga psykiska besvär, psykisk ohälsa och ofrivillig ensamhet för alla samhällsgrupper; att säkerställa lika möjligheter för alla att leva goda och hälsosamma liv; och att leverera tidiga, förebyggande, främjande och hållbara insatser. Det är kärnan i detta samarbetsprogram.

Den nordiska nyttan och mervärdet ska nås genom nära och kontinuerlig nordisk dialog, som stödjer kunskapsdelning och spridning av effektiva insatser över gränserna. När det är möjligt och nödvändigt bör konkreta gemensamma nordiska initiativ eller projekt genomföras.

Nordiska rådet, civilsamhället och övriga relevanta aktörer har varit involverade i utarbetandet av samarbetsprogrammet. Nordiska rådet har lämnat synpunkter både skriftligt och muntligt vid samrådsmöte om samarbetsprogrammet. Även ett antal andra interna och externa aktörer och intressenter har lämnat synpunkter på programmet.

Samarbetsprogrammet är det styrande dokumentet för all verksamhet under Nordiska ministerrådet för social- och hälsopolitik. Samarbetsprogrammet godkändes av Ministerrådet för social- och hälsopolitik den 19 september 2024 och gäller fram till den 31 december 2030.

Samarbetsprogrammet utgår från uppdraget Nordiska ministerrådet har att bidra till att förverkliga visionen om att till år 2030 göra Norden till världens mest hållbara och integrerade region. Nordiska ministerrådets samtliga ministerråd arbetar för att uppnå visionen genom de tre strategiska prioriteringarna: *Ett grönt Norden, ett konkurrenskraftigt Norden* och *ett socialt hållbart Norden*.

Inom social- och hälsosamarbetet inkluderas de nordiska tvärgående perspektiven på jämställdhet, barn och unga och hållbar utveckling, samt funktionshindersfrågor i linje med Nordiskt program för samarbete om funktionshinderfrågor 2023–2027. Samtidigt beaktas potentialer för tvärsektoriella samarbeten med andra sektorer och instanser utanför Nordiska Ministerrådet i mån av relevans och möjlighet.

Vår vision 2030

Ett **konkurrenskraftigt** Norden

Tillsammans ska vi främja grön tillväxt i Norden baserad på kunskap, innovation, mobilitet och digital integration.

Ett **grönt** Norden

Tillsammans ska vi främja en grön omställning av våra samhällen och arbeta för koldioxidneutralitet och en hållbar cirkulär och biobaserad ekonomi.

Ett **socialt hållbart** Norden

Tillsammans ska vi främja en inkluderande, jämställd och sammanhängande region med gemensamma värderingar och stärkt kulturutbyte och välfärd.

All verksamhet i Nordiska ministerrådet ska bidra till att uppfylla Vår vision om att Norden ska bli världens mest hållbara och integrerade region i 2030. Samarbetsprogrammet beskriver hur sektorn kommer att arbeta indenfor visionens tre strategiskt prioriterade områdena.

Bakgrund

Den nordiska välfärdsmodellen är universell med bärande princip om fri och lika tillgång för alla. Alla invånare i Norden ska ha möjlighet att leva goda och hälsosamma liv, och samtidigt kunna motta god hjälp när behovet uppstår. Norden som region står emellertid inför en rad utmaningar som kräver att Ministerrådet för social- och hälsopolitik arbetar målinriktat och ambitiöst.

Möta de strukturella utmaningar som pressar de nordiska välfärdssystemen

Bristen på arbetskraft, den demografiska utvecklingen samt ökande komplexa behandlingsbehov kräver bättre arbetsmetoder där resurser och kompetenser utnyttjas mest effektivt. Digitala och välfärdsteknologiska lösningar, tidigare och mer riktade förebyggande och främjande insatser samt stärkt samarbete över discipliner, specialiseringar och geografi kan bidra till nya och bättre behandlingar. Det finns också behov av en gemensam nordisk syn på hur vi rekryterar, behåller och kontinuerligt vidareutbildar arbetskraften på ett meningsfullt sätt. Ökat samarbete med och stöd till det engagerade civilsamhället bör också vara i fokus.

Öka inkludering, mobilitet och lika möjligheter för alla

Vi ska bibehålla och utveckla Norden som en region med lika möjligheter och rättigheter för alla, hög sysselsättning, sund ekonomi, högt förtroende samt starka välfärds- och hälsovårdssystem. Därför ska vi fortsätta arbeta för att främja lika möjligheter och för att undvika att människor hamnar på efterkälken på grund av socioekonomiska förhållanden, begränsade erbjudanden i glesbefolkade områden samt erbjudanden, som kan verka komplexa och svårtillgängliga för den enskilde som söker hjälp inom social- och hälsosektorn. Vi ska samtidigt arbeta för att begränsa ojämlikheten i hälsa. Det folkhälsopolitiska och hälsofrämjande arbetet ska därför prioriteras och intensifieras för att skapa förutsättningar för god och jämlik hälsa i Norden.

Stärka motståndskraften och hållbarheten för en trygg välfärd

Vi ska arbeta mot ett mer motståndskraftigt och hållbart Norden. Ett Norden som är flexibelt och förberett på samhälls- och globala kriser, såsom de vi har mött de senaste åren. Exempelvis utgör klimatkrisen också en hälsokris och kommer att vara en av utmaningarna för social- och hälsosektorn framöver. Omställning till en hållbar, lågutsläpps- och klimatanpassad social- och hälsosektor ska främjas. De nordiska länderna behöver även på grund av det försämrade omvärldsläget stå rustade för höjd beredskap. Norden ska ha en stark och hållbar hälsoberedskap och försörjningstrygghet. Norden behöver agera gemensamt mot antimikrobiell resistens, som utgör ett av de största hoten mot folkhälsan och möjligheten att i framtiden behandla infektioner samt använda moderna behandlingsformer. Norden ska vara en plats där alla kan känna sig trygga – både fysiskt och socialt, och där fler kan bidra med det de är bra på. När det är relevant ska de omgivande regionerna och övrigt internationellt samarbete tas i beaktande.

Med utgångspunkt i detta ser Nordiska ministerrådet för social- och hälsopolitik följande tre former av insatser som genomgripande relevanta för att genomföra samarbetsprogrammet:

- Förebyggande, främjande och tidiga insatser
- Digitalisering och innovativa lösningar
- CIVILSAMHÄLLSSAMVERKAN och -involvering

För att möta de rådande utmaningarna inom hälso- och socialområdet har Ministerrådet för social- och hälsopolitik enats om att de gemensamma nordiska insatserna under perioden 2025–2030 ska bidra till följande målsättningar och delmål.

Mål 1: Nordens välfärdsordningar ska vara hållbara, av hög kvalitet, säkra för både patienter och omsorgstagare och tillgängliga för alla

Om Norden ska bli den mest integrerade, konkurrenskraftiga och socialt hållbara regionen i världen är det nödvändigt att de nordiska välfärdsordningarna ytterligare stärks och rustas för den framtid vi står inför. Fungerande välfärdsordningar med lika och rättvis tillgång för alla kommer att bidra till att fler kan uppnå självförsörjning och delta i samhällets gemenskaper samt till ett starkare och mer rättvist samhälle med förbättrad fysisk och psykisk hälsa. Välfärdssystemen måste dock anpassas till den demografiska utvecklingen och organiseras så att behandling och insatser är effektiva, hållbara och framtidssäkrade. För att säkra framtidens hälso- och sjukvård behöver vi hantera hot i form av antimikrobiell resistens, säkra tillgången till läkemedel samt öka hälsoberedskapen och trygga försörjningstryggheten.

Delmål 1.1: Nordens välfärdsordningar ska vara effektiva, tillgängliga, nära, säkra för både patienter och omsorgstagare och utgå från ett förebyggande och främjande perspektiv med brukaren i centrum.

Endast med lika tillgång till hälso- och socialtjänster – tidigt och när behoven uppstår – och med nära samordning och samarbete över yrkesgränserna inom social- och hälsosektorn kan vi minska ojämlikheten, stärka sammanhållningen, öka arbetskraftsutbudet och skapa en region som är socialt hållbar. Att ingripa tidigare och erbjuda stöd till alla med behov kräver samordnade, enklare och effektivare välfärdstjänster såväl som omprövning av behandlingsinsatser och -erbjudanden.

Delmål 1.2: Nordens välfärdsordningar ska vara tillräckligt bemannade och drivas av yrkeskompetent social- och hälsopersonal.

Vi måste säkerställa att det finns tillräckligt med personal inom social- och hälsosektorn, att de har en god arbetsmiljö, effektiva arbetsmetoder och det rätta kunskapsunderlaget. Välfärdsteknologi och mer nordiskt kunskapssamarbete kan vara en del av lösningen. Samtidigt kan digital tillgänglighet och andra distanslösningar med flexibla erbjudanden bidra till att öka erbjudanden av hög kvalitet till invånare i glesbefolkade områden, och möjliggöra att invånarna i Norden kan få hjälp över gränserna.

Delmål 1.3: Norden bör ha en stark gemensam hälsoberedskap, som är motståndskraftig och med en robust och hållbar försörjningstrygghet.

Det säkerhetspolitiska läget är allvarligt. Vi måste vara rustade för de hälsokriser och katastrofer som eventuellt kan uppstå i framtiden. Bättre och mer samordnad beredskap när kriser inträffar och konkreta verktyg för nordiskt samarbete om hälsoberedskap kan vara en del av lösningen. Förmågan inom hälso- och sjukvården att hantera situationer med många skadade behöver öka. Ett folkhälsoperspektiv samt psykisk och psykosocialt stöd bör integreras i hälsoberedskapen.

**Delmål 1.4:
Användningen av
antibiotika bör
minska och
medvetenheten om
konsekvenserna av
överanvändning bör
stärkas.**

Bekämpning av antimikrobiell resistens (AMR) utifrån ett One Health-perspektiv med fokus på interaktionen mellan människors och djurs hälsa, livsmedel och miljö bör fortsätta. Preventivt arbete för att förebygga infektioner och smittspridning kan minska behovet av antimikrobiella medel, inklusive antibiotika. För att bedriva en modern sjukvård och att bromsa utvecklingen av resistent bakterier behöver vi ha tillgång till ett brett sortiment av antibiotika samt öka medvetenheten om konsekvenserna av överanvändning av antibiotika. Samarbetet behöver framöver fästa särskild vikt vid att förbättra tillgången till effektiva antibiotika i våra länder. Norden har ett ansvar att öka det globala engagemanget i arbetet mot AMR.

**Delmål 1.5: Arbetet
med att öka
tillgången till
läkemedel bör
stärkas.**

De nordiska länderna utgör var för sig relativt små marknader, vilket utmanar inköp av läkemedel och därmed behandlingen av bland annat infektioner, sällsynta och komplexa sjukdomar. Ett närmare nordiskt samarbete om läkemedelsinköp bör öka tillgängligheten för våra marknader. Kunskapsdelning om nya behandlingsmetoder är en viktig del av att göra god behandling tillgänglig för patienterna i Norden.

Mål 2: Norden ska främja god fysisk och psykisk hälsa, välbefinnande och livskvalitet för alla

I Norden ska alla kunna leva goda och självständiga liv som säkerställer individens goda fysiska och psykiska hälsa. Genom att främja fysisk och psykisk hälsa står vi starkare som region; färre kommer att behöva hälso- och socialtjänster och fler kommer att kunna bidra aktivt för att säkerställa ett gott samhälle. Därför måste vi satsa på tidiga, förebyggande och hälsofrämjande insatser för de grupper som står utanför gemenskapen på grund av exempelvis funktionsnedsättningar. Rehabiliterings- och habiliteringsinsatser, inklusive hjälpmedel, ingår som en självklar del i det förebyggande och hälsofrämjande arbetet.

Delmål 2.1: Alla ska erbjudas tidiga, förebyggande, hälsofrämjande, rehabiliterande och relevanta insatser för att minska ojämlikhet i hälsa

En del nordbor påverkas hårt av allvarliga fysiska och psykiska sjukdomar, som uppstår till följd av ohälsosamma levnadsvanor, betydande övervikt, stillasittande och skadligt bruk av alkohol, nikotinprodukter och droger. Behandlingen av dessa sjukdomar är kostsamt både för samhället och individen. Därför måste åtgärder vidtas för att förebygga ohälsosamma levnadsvanor, öka tillgängligheten till tidig behandling, med ett specifikt fokus på barn och unga, och att stärka folkhälsan generellt. För att stärka lika tillgång till behandling och förebyggande av sjukdomar finns också ett behov av ökad kunskap om jämställd hälsa.

Delmål 2.2: Ingen ska kämpa med psykisk sårbarhet eller ofrivillig ensamhet

Psykisk sårbarhet drabbar många grupper i samhället, exempelvis de i socialt utsatta situationer, äldre, personer med funktionsnedsättning, LGBTI-personer^[1] och delar av invandrarbefolkningen. Allt fler av Nordens unga rapporterar ökad psykisk misstrivsel, ensamhet och en känsla av allmän otillräcklighet. Tidiga insatser kan bidra till att fånga upp unga som riskerar att hamna utanför utbildning och arbetsmarknad på grund av psykisk sårbarhet. Ett bredare fokus på upplevelsen av ofrivillig ensamhet bland de nordiska medborgarna är nödvändig. I detta arbete är det också nödvändigt med ett särskilt fokus på insatser som syftar till att förebygga självmord.

Delmål 2.3: Ingen ska utsättas för psykiskt eller fysiskt våld och undertryckande

Våld i nära relationer, särskilt begånget av män mot kvinnor, är tyvärr fortfarande ett stort problem i Norden. Alla människor ska kunna känna sig trygga i sina egna hem och nära relationer. Det är viktigt att upptäcka våld tidigt och arbeta för att de våldsutsatta får den hjälp och det stöd de behöver. Samtidigt ska det arbetas förebyggande och rehabiliterande, så att färre personer utövar våld. Kunskap om förebyggande och effektiva metoder i förhållande till problemet bör spridas över de nordiska länderna och utvecklingen bör följas noga.

1. Inom det nordiska samarbetet används förkortningen LGBTI, som är en förkortning av engelskans lesbian, gay, bisexual, trans och intersex

Mål 3: De nordiska samhällena ska rymma och inkludera alla

Vi vet att deltagande – att vara en del av meningsfulla gemenskaper och att kunna bidra och känna sig uppskattad av andra – bidrar till att öka tilliten och är nödvändigt för att trivas på lång sikt. Därför bör ingen stå utanför eller känna sig bortglömd av samhället och relationerna runt omkring dem. Vissa invånare kämpar dock med utanförskap i form av arbetslöshet, geografisk isolering, hemlöshet, fysiska och psykiska sjukdomar, låg inkomst eller begränsade möjligheter till deltagande och inkludering på grund av bristande tillgänglighet eller brist på anpassat stöd. Vi måste söka lösningar så att alla grupper kan inkluderas, bidra och uppnå sin fulla potential. Att stärka förtroendet mellan människor och upprätthålla sammanhållningen i samhället är allt viktigare i samhällen med stor diversitet.

Delmål 3.1: Alla ska ha lika möjligheter att leva goda, självständiga liv

Inte alla invånare har idag möjlighet att förverkliga sin fulla potential och klara sig själva. Därför måste vi utveckla fler lättillgängliga digitala lösningar, som möjliggör deltagande i exempelvis utbildning, arbete och gemenskaper trots geografiskt avstånd och/eller fysisk och psykisk förmåga. Välfärdsteknologiska lösningar och förstärkta digitala hälso- och socialtjänster är nödvändiga för att kunna ge möjlighet till tidigt stöd och hjälp och underlätta ett mer självständigt liv. Samtidigt måste vi undersöka hur de mest utsatta grupperna, som kämpar med exempelvis hemlöshet, beroende av droger och alkohol eller andra stora sociala utmaningar, kan få det stöd de behöver.

Delmål 3.2: Alla barn och unga ska få en plats i gemenskapen och lika möjligheter att växa upp i trygghet, stabilitet och med goda framtidsutsikter

De omständigheter som präglar barnets uppväxt kan påverka hälsan och välbefinnandet både tidigt och senare i livet. Erfarenheter av att stödja barn och unga för att bidra till en hälsosam, trygg uppväxt och övergång till vuxenlivet måste utvecklas och spridas över Norden. En betydande användning av skärm och digitala medier hos barn och unga riskerar förutom att de utsätts för skadligt innehåll på nätet, även att viktiga hälsofrämjande aktiviteter trängs undan. Kunskap om förebyggande åtgärder för att trygga barn och ungas välbefinnande, bland annat i förhållande till användningen av skärm och digitala medier, bör spridas mellan de nordiska länderna och nordiskt samarbete bör främjas.

Delmål 3.3: Alla ska ha möjlighet att delta i meningsfulla och uppbyggande gemenskaper

Alla ska ha möjlighet att vara en del av en meningsfull gemenskap oavsett bakgrund och omständigheter. Inte alla har emellertid denna möjlighet idag. Det gäller till exempel de, som lever och bor i glesbefolkade områden, har dålig ekonomi, lever med funktionsnedsättningar, har psykiska eller och sociala utmaningar på andra sätt. Vi bör arbeta målmedvetet för att förbättra stödet för att dessa grupper ska kunna delta i gemenskaper, idrottsevenemang, föreningsliv och andra aktiviteter som de drömmer om att vara en del av. Samtidigt skall det finnas förebyggande insatser och goda, alternativa gemenskaper för barn och unga, som riskerar att stå utanför både utbildning och arbetsliv. Här kan aktörer och initiativ från civilsamhället spela en avgörande roll. Denna roll bör utvecklas ytterligare.

Samarbete om EU-frågor och internationella frågor

Syftet med ministerrådets internationella arbete är att bidra till att nå sektorns mål, stärka nordiskt inflytande regionalt och globalt, och skapa mervärde för både MR-S och internationella aktörer genom att till exempel identifiera och främja gemensamma intressen, utbyta erfarenheter, skapa nya kontakter samt profilera nordiskt social- och hälsopolitiskt arbete. Samarbetet kan komplettera andra nationella eller regionala internationella initiativ, till exempel i närområdet där sektorn också fortsätter med gemensamma insatser med de baltiska länderna.

I arbetet beaktar man Agenda 2030, internationella förpliktelser och aktuella internationella initiativ. Centralt i detta arbete står bland annat FN:s konvention om barns rättigheter (UNCRC) och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (UNCRPD).

Särskild vikt läggs vid samarbete och samordning kring EU-relaterade ämnen. Social- och hälsoområdet har blivit allt viktigare i EU-samarbetet och EU-samarbetet är omfattande, även om det övervägande kännetecknas av nationell kompetens. EU-initiativ inom social- och hälsoområdet tas upp till diskussion under mötena i MR-S, ÄK-S och i relevanta arbetsgrupper efter behov.

Andra relevanta internationella arenor är FN, WHO och OECD där samarbete kan beaktas i mån av relevans och möjlighet.

Samarbetsprogrammets utvärdering

Samarbetsprogrammet gäller perioden 2025–2030, men perioden delas upp med treåriga arbetsplaner i perioden 2025–2027 och 2028–2030.

Det genomförs en utvärdering i mitten av perioden. Utifrån denna kan ministerrådet välja att göra justeringar i samarbetsprogrammet samt få input till hur arbetsplanen för den sista perioden bör utformas. Därutöver sker en löpande utvärdering efter bedömning av generalsekreterare och ministerrådet.

Arbetet med att implementera samarbetsprogrammets politik kommer att diskuteras som en fast punkt på möten i Ämbetsmannakommittén för social- och hälsofrågor varje halvår. Här kommer status på påbörjade aktiviteter ges, möjligheter för nya initiativ diskuteras, och beslut tas om det finns områden i samarbetsprogrammet som behöver uppmärksammas.

I samband med varje årsrapport för långvariga initiativ och projekt inom ramen för samarbetsprogrammet kommer det också att analyseras noga om insatserna motsvarar de önskade effekterna, eller om justeringar behövs i arbetet.

Om den här publikationen

Nordiska ministerrådets samarbetsprogram för social- och hälsopolitik 2025–2030

PolitikNord 2024:742

ISBN 978-92-893-7957-1 (PDF)

ISBN 978-92-893-7958-8 (ONLINE)

<http://dx.doi.org/10.6027/politknord2024-742>

© Nordiska ministerrådet 2024

Framsidas ikon: Knud Andersen

Foto: Elisabeth Edén / Image Bank Sweden, Plattform / Jonér / Image Bank Sweden,

Phia Bergdahl / Image Bank Sweden

Publicerad: Oktober 2024

Nordiska ministerrådet

Nordens Hus, Ved Stranden 18, DK-1061 Köpenhamn, www.norden.org

Läs flera nordiska publikationer: www.norden.org/sv/publikationer